

רעיונות מקוריים לדרשות שבועיות לשלוחים

יצא לאור בתאריך:
י"ז סיון ה'תשע"ו

בהעלותך

כותרת

'אשכנזים'

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד

בהעלותך

'אשכנזים'

אחת השאלות הגדולות בקשר ליהודים האשכנזים היא מוצאם. מוצאו של אברהם אבינו מבבל, עיראק של ימינו. הוא בוודאי לא היה נראה אשכנזי... יצחק ויעקב התגוררו בארץ-ישראל ובמצרים, שאף היא לא בדיוק מקום שמגדל אשכנזים, ונשאלת השאלה מתי והיכן הפכו חלק מעם ישראל לאשכנזי.

כמספר האשכנזים כך מספר התשובות והתיאוריות לשאלה הזו. ובכל זאת, ברצוני לחלוק אתכם סיפור שאולי יכול להשיב על השאלה הזו.

במאה ה-11 חי בספרד יהודי בשם רבי יהודה הלוי, שהיה משורר גדול, פילוסוף והוגה דעות בעל שם. באותן שנים התקיימו בספרד מפעם לפעם וויכוחים חריפים בין נציגי האמונות השולטות – דהיינו הנוצרית והמוסלמית. הללו ניסו למשוך לוויכוחים הללו גם נציגים יהודיים. המעניין הוא, שהן הנוצרים הן המוסלמים ראו בתנ"ך היהודי ספר קדוש, אך הדבר לא מנע מהם מלפרש את ספר הספרים לפי הצרכים שלהם ולפי אמונתם.

באותם ימים נכתבו ספרים רבים שמחבריהם התאמצו להוכיח את 'אמיתות' אמונתם. לדתות החדשות והצעירות יחסית היה חשוב מאוד 'להוכיח' את צדקתן ולשכנע, בכוח ה'שכל', כי הן עולות על האמונה העתיקה ביותר, למרות שכל מטען הרוחני מתבסס עליה.

כדי להגן על האמונה היהודית העתיקה כנגד התקפות מצד הנוצרים והמוסלמים, חיבר רבי יהודה הלוי את ספר ה'כוזרי', בו הוא מסביר את יסודותיה העיקריים של האמונה הישראלית ומאיר את סוד קיומו של העם היהודי ומקומו בהיסטוריה העולמית.

הספר נכתב בצורת וויכוח בין מלך הכוזרים ובין תלמיד חכם יהודי ('חבר'). לצורך חיבור הספר בצורה האמורה, השתמש רבי יהודה הלוי בעובדה המופלאה שאירעה כמה מאות שנים קודם לכן, כאשר מלך הכוזרים התגייר עם כל עמו ויחד קיבלו וקיימו עליהם את האמונה היהודית.

הכוזרים, או 'כאזארים', היו עם עז נפש, שחי ליד נהר הוולגה בדרומה של רוסיה הנוכחית. בשנת 4300 לבריאה (740 לספירה), מלך הכוזרים, בולאן, חלם שמגיע אליו מלאך ואומר לו שכוונתו רצויה אך מעשיו אינם רצויים. כתוצאה מהחלום עבר המלך טלטלה אמונית. הוא החליט לבער את עבודת האלילים מארצו, והחליט לקבל על עצמו ועל עמו את אחת האמונות העיקריות שיש בעולם.

כדי לבחור באמונה הנכונה, הזמין אליו נציגים מהאמונה הנוצרית והאמונה המוסלמית, והחל לחקור אותם על יסודות אמונתם. כל אחד מהשניים טען כי אמונתו יסודה באמונה היהודית, ועם זאת עמד על כך שאמונתו היא האמת היחידה.

יחד עם זאת, אישרו כל אחד מהם בנפרד, כי מבין שתי האמונות הנותרות – הרי שהיהודית היא הנכונה והמבוססת... כך הם למעשה הכחישו אחד את השני, אך אישרו מבלי משים את עליונותה של הדת היהודית.

בשומעו זאת, החליט המלך הכוזרי להזמין נציג יהודי, עמו ניהל וויכוח ארוך ומקיף, עד ששוכנע למעלה מכל ספק כי זו האמונה הנכונה והאמיתית. בהגיעו למסקנה זו התגייר המלך, ועמו כל משפחת המלוכה. בעקבות המלך התגיירו כל עם הכוזרים, אבל מיד הם פגשו את הגורל היהודי: כל העמים השכנים, פרסים וערבים, התנפלו עליהם ובקשו להשמידם, אבל זה לא עלה בידם.

הממלכה היהודית על גדות נהר הוולגה שרדה במשך מאות שנים. הם היו נפרדים לגמרי מהעמים הסובבים אותם, ולעולם המערבי הגיעו אך הדים קלושים מקיומם של היהודים הכוזרים. עד שביום בהיר אחד קיבל המשנה למלך היהודי של קורדובה, ר' חסדאי איבן שפרוט, מכתב ממלך הכוזרים, ששמו היה יוסף, ובו סיפר לו כיצד התגייר סב-סבו, בולאן, יחד עם כל עמו. יש הסבורים שזה למעשה המקור ליהודי אשכנז...

סיפורם של הכוזרים נוצל על-ידי רבי יהודה הלוי כרקע לספרו הפילוסופי-הגותי 'הכוזרי'.

בדו-שיח ששם רבי יהודה הלוי בפי מלך הכוזרים וה'חבר' היהודי, מבטא רבי יהודה את יסודות האמונה היהודית. מיד בהתחלת הדין-ודברים, כאשר הכוזרי מתעניין אצל ה'חבר' על עיקרי אמונתו, משיב לו החבר כי הוא מאמין בה' אלוקי אברהם, יצחק ויעקב, שהוציא את בני ישראל מארץ מצרים, הוליד אותם במדבר ארבעים שנה, האכיל אותם את המן, הראה להם אותות ומופתים ונתן להם את ארץ כנען, ארץ הבחירה. הוא הוסיף שה' נתן את התורה למשה רבנו, ואחריו לנביאים.

מלך הכוזרים השתומם למשמע אוזניו. הוא ציפה להסברים פילוסופיים על אודות בורא העולם, וראיות 'הגיוניות' להוכחת אחדות הבורא, במקום זה שמע מפי ה'חבר' הצהרה, המתבססת על ארועים היסטוריים. עליהם שמע כבר מפי נציגי הדתות האחרות, רבי יהודה הלוי ביקש להדגיש בכך, כי דוקא בקשר ההיסטורי בין העם היהודי לה' יתברך, קשר שהתחיל עם האבות ונמשך בשרשרת שלא נותקה עד היום בזה טמון היסוד לאמונה היהודית.

עובדות היסטוריות אלו אינן צריכות ראיה, כי הן מתאשרות על ידי כל באי העולם גם הנוצרים והמסולמים מודים במאורעות ההיסטוריים של יציאת מצרים, מתן תורה. מה שכל האנושות יודעת, מאמינה ומאשרת - אינו זקוק להוכחות 'פילוסופיות'. האמונה היהודית נסמכת ונשענת על עובדות אמיתיות שנמסרו מאב לבן. מדור לדור, עד משה רבנו שקיבל תורה מסיני ודור מקבלי התורה שעמדו למרגלות הר סיני.

מיד בפתח הספר, מטעים רבי יהודה הלוי כי אחד מיסודות האמונה היהודית היא המעשה, שבא במקום חקירות פילוסופיות מרובות, שאין להם לא טעם ולא תכלית. (שיחות לנוער ח"ט ע' 374)

בפרק השני של הספר ה"חבר" מספר לו באריכות על ארץ ישראל ועל שלל מעלותי, ואז שואל אותו המלך הכוזרי: מדוע אינך עולה לארץ ישראל? אתה אומר: "רחם על ציון כי היא בית חיינו", ותאמין כי השכינה שבה אליו, הי מן הדין שתכסופנה הנפשות היקרות לה ותזכנה בה, ...שהיא שער השמים, וכבר הסכימו כל האומות על זה. הנוצרים אומרים: שנפשות נקבצות אלי וממנה מעלין אותן אל השמים, והישמעאלים אומרים: כי היא מקום עליית הנביאים אל השמים. "וכבר היו אבותיכם הראשונים בוחרים לדור בה יותר מכל מקומות מולדתם, ובוחרים הגרות בה יותר משהיו אזרחים במקומותם. ועם כל זה לא הייתה להם תאוה אלא לעמוד בה, ושלא לצאת ממנה בעתות הרעב אלא במצוות האלוקים, והיו מבקשים לנשוא עצמותם אליי". וא"כ למה אתם לא עולים לארץ.

ענה לו "החבר": "הובשתני מלך כוזר, והעון הזה הוא אשר מנענו מהשלמת מה שיעדנו בו האלוקים בבית שני, כמה שאמר "רני ושמחי בת ציון", כי כבר הי הענין האלוקי מזומן לחול כאשר בתחילה, אלו היו מסכימים כולם לשוב בנפש חפצה. אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם בבבל. רוצים בגלות ובעבודה, שלא ייפרדו ממשכנותיהם וענייניהם." "ואין דיבורנו "השתחו להר קדשו", וה"השתחו להדום רגליו", ו"המחזיר שכינתו לציון" וזולת זה, אלא כפצוף הזרזר!!! מה בעצם עונה החבר, ההפטרה של פרשתנו, בהעלותך היא מספר זכרי הנביא, זכרי חי בתחילת תקופת בית שני, אז מלך פרס הכריז שכל עם ישראל מורשה לעלות חזרה לציון ולבנות בה את בית המקדש.

ויתרה מזו, המלך עצמו תרם כסף לבנין בית המקדש, אבל עם ישראל שכבר התרגל לגור בבבל בנה בתים ונטע כרמים (במצוות הנביא ירמיהו) התקשה לעזוב את הכל ולעלות לארץ.

הפטרת השבוע מתחילה בנבואתו של זכרי הנביא שמנסה לעורר את עם ישראל לשוב לארצו. היא מתחילה במילים "רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה'". ציון זהו שמה של ירושלים והנביא מתנבא אל העיר ציון שהנה הנה עם ישראל יעלה ויבנה את בית המקדש ואז הקב"ה יבוא "ושכנתי בתוכך" נאום ה', אבל כמו שענה "החבר" למלך כוזר, לפועל עם ישראל לא נענה לקריאה ולא עלה בהמוניו לארץ. חוקרים משערים שמתוך חצי מליון יהודים שחיו בבבל באותם ימים רק 42000 עלו לארץ.

מסכם רבי יהודה הלוי, היתה הזדמנות ופספסנו אותה "כבר הי הענין האלוקי מזומן לחול אילו היו מסכימים כולם לשוב בנפש חפצה אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם בבבל". ולכן הוא אמר "הובשתני מלך כוזר" אני מתבייש שעם ישראל החמיץ את השעה.

את אותם פסוקים של ההפטרה, הרבי מסביר באור יקרות, איפה שרבי יהודה הלוי רואה החמצה הרבי רואה תקוה. הרבי מסביר (ש"פ וישב שיחות קודש תש"מ ח"א ע' 601). מה הפירוש המילה "ציון" בעברית, "ציון" פירושו "סימן", לציין את המקום פירושו לסמן את המקום. אומר הרבי שציון זה לא רק שמה של ירושלים, אלא הנשמה היהודית נקראת "ציון" כל יהודי הוא ציון לקב"ה, (כמו שרשב"י אמר "אנא סימנא בעלמא"). כשרואים יהודי צריך להיזכר בקב"ה ולכן יהודי נק' בשם "ציון".

בהפטרה אבל אנו לא נקראים בשם "ציון" אלא "בת ציון" זוהי כבר דרגה נמוכה יותר מ"ציון", כמו שיש "קול" ויש "בת קול" לפעמים שומעים את קול האדם עצמו ולפעמים שומעים רק את "ההד" של הקול, את "תולדת הקול" זהו קול חלש יותר.

אותו דבר זה בקשר לעם ישראל, בזמן שבית המקדש הי' קיים אנחנו היינו בגלוי "סימן" לקב"ה כל אחד שראה יהודי נזכר בקב"ה. בזמן הגלות, שאנחנו ברמה רוחנית ירודה יותר, אנחנו בגדר של "בת ציון" אנחנו "הד" של ציון, "תולדה" של ציון משהו שמזכיר את ציון אבל לא הדבר עצמו זוהי דרגה נמוכה יותר.

אומר הנביא זכרי', גם כשעם ישראל נמצא במצב של "בת ציון" גם אז צריך להיות "רני ושמחי" יהודי צריך לשיר ולשמוח מדוע כי גם אז "הנני בא ושכנתי בתוכך נאום ה'", גם בזמן הגלות הקב"ה נמצא עם כל יהודי.

ואדרבא מהי הדרך לגרום לכך שהקב"ה יבוא וישכון בתוכנו, זה דוקא ע"י השמחה. דוקא ע"י ה"רני ושמחי" וזוהי העבודה של יהודי בזמן הגלות לא משנה מה מצבו הרוחני, אם הוא "ציון" או רק "בת ציון" או אפי' גם זה לא, אם הוא יקיים את הציווי "רני ושמחי" מובטח לו "ש"הנני בא ושכנתי בתוכך".

בפעם הבאה כשאתם רואים חסידים רוקדים אל תעמדו מהצד, אלא הצטרפו לריקוד.